

La política educativa de l'ajuntament de Barcelona en la primera legislatura republicana (1931-1934): una eina de cohesió identitària, per Pau Vinyes i Roig

Pau Vinyes i Roig, historiador.

La instauració de la Segona República a Catalunya comporta en l'àmbit de l'ensenyament una gran millora en el desenvolupament humà i educatiu de l'infant. Des de l'Ajuntament de Barcelona es recupera la feina realitzada pel Patronat Escolar de la Mancomunitat de Catalunya fins a la seva dissolució durant la dictadura de Primo de Rivera. Per al nou ajuntament democràtic, amb majoria de regidors d'Esquerra Republicana de Catalunya, l'educació era l'eix vertebrador del país. La gratuïtat, la laïcitat, l'accés i la catalanitat eren eixos que calia enfortir i, en alguns casos, posar en marxa per aconseguir una educació a l'abast de tothom i de màxima qualitat. Un dels temes bàsics per a la nova política educativa de la República era la dignificació del mestre així com la formació de nous ciutadans compromesos amb els valors republicans i amb Catalunya. La llengua catalana esdevenia una eina educativa útil, elevant el seu prestigi acadèmic. Per al líder de la Unió Socialista de Catalunya, Rafael Campalans: "La cultura és el fonament bàsic dels drets de la col·lectivitat". Recuperar aquests valors democràtics va significar recuperar la dignitat identitària catalana.

La política educativa a l'Ajuntament de Barcelona

La proclamació de la República, el 14 d'abril de 1931, suposa un gran avenç democràtic. Es desenvoluparen polítiques socials i culturals de primer ordre. L'Ajuntament de Barcelona, fruit de les eleccions del 12 d'abril de 1931, amb una clara majoria d'Esquerra Republicana de Catalunya, es proposà tot un seguit de reformes i projectes polítics. Capitanejat pel metge Jaume Aiguader, com alcalde, l'activitat municipalista es desenvolupà en un encadenament de llums i ombres, derivada del context polític i econòmic de l'època. Tot i això, sobresortiren accions de govern que suposaren un pas endavant en l'aprofundiment democràtic. Un bon exemple és la feina duta a terme en matèria escolar. En l'àrea de la cultura i de l'educació és on l'Ajuntament republicà va deixar una de les millors herències. Aquesta herència tenia un reforç en la dinàmica governativa de la Generalitat de Catalunya. Ambdues institucions van assolir quotes importants en aquests terrenys: la cultura i l'educació. Es refeia un pont entre la Mancomunitat de Catalunya i la Generalitat, escapat per la Dictadura del General Primo de Rivera i les *dictablandes* del General Berenguer i l'Almirall Aznar (1923-1931).

El dèficit en places escolars era un dels greus problemes que arrossegava la ciutat de Barcelona des de feia dècades. A primers de 1931 hi havia entre 40.000 i 50.000 nens i nenes sense escolaritzar. Dels escolaritzats, n'hi havia uns 60.000 en escoles privades, la majoria d'elles religioses. Per a ERC, l'educació era l'eix vertebrador del país. La gratuïtat, la laïcitat, l'accés i la catalanitat eren eixos que calia enfortir i en alguns casos, posar en marxa per aconseguir una educació a l'abast de tothom i, de màxima qualitat. També calia reforçar el paper del mestre i el seu prestigi social davant de la societat: la dignitat de la professió. Dignitat que la Mancomunitat de Catalunya havia cuidat i que la dictadura de Primo de Rivera havia esborrat del mapa. Calia sumar esforços per a fer de l'ensenyament obligatori una eina de futur, donat que d'aquesta acció en depenia la formació de persones adultes amb valors cívics. La formació de ciutadans compromesos amb el país, amb tot allò que significaven els valors republicans. Per al líder de la Unió Socialista de Catalunya, Rafael Campalans: "La cultura és el fonament bàsic dels drets d'una col·lectivitat".

Calia bastir el país de futurs homes i dones que reforcessin els valors republicans en les activitats quotidianes del dia a dia i, per descomptat, en les accions polítiques a realitzar.

Joaquim Ventalló i Vergés, regidor de cultura de l'Ajuntament de Barcelona en la primera legislatura republicana (1931-1934), ens descriu perfectament, i de forma prou resumida, el balanç de l'obra republicana en matèria escolar en el seu llibre *Les escoles populars ahir i avui* (Ventalló, 1968):

Quan el 14 d'abril de 1931 fou proclamada la República, l'empenta que es donà a l'activitat cultural per part de l'Ajuntament de Barcelona fou, com ja se sap, fecunda. Encara no havia passat un any, que a la Gasetta Municipal (del primer de febrer de 1932) es podia presentar un balanç de l'obra feta, en el qual s'esmentaven les Escoles Municipals en funcionament, que aplegaven, pel que feia a l'Escola Mar, 125 nens i 125 nenes; l'Escola a ple aire, de Montjuïc, amb el mateix nombre d'alumnes, l'Escola a ple aire, del Parc del Guinardó, 50 pàrvuls, nens i nenes, i 125 d'ensenyament primari, i l'Escola Ignasi Iglésias, de Sant Andreu, al passeig Torras i Bages, acabada d'inaugurar, 400 escolars entre nens i nenes. A més a més, l'Escola Lluïsa Cura, a la Ronda de Sant Antoni, d'aprenentatge i complementària d'oficis de la dona, amb classe normal diürna d'ensenyament primari i de pre-aprenentatge; nocturna, complementària d'oficis, i dominical, per a les noies a les quals els era impossible d'assistir-hi els dies feiners. Hi havia, a més a més, com s'ha dit, les dues Escoles Montessori, per a pàrvuls, del carrer d'Ataülf i del carrer d'Aribau, que s'estaven ampliant.

Segueix fent balanç en Joaquim Ventalló de la seva tasca com a regidor de Cultura – aleshores educació estava dins de l'àrea de Cultura (Ventalló, 1968):

Amb aquests Grups escolars, la ciutat havia emprès l'obra d'estructuració de l'ensenyament a Barcelona, feina que havia de ser duta a terme amb la col·laboració de l'Estat, amb facultats per adaptar-la al nostre esperit i a les característiques dels llocs on les escoles estiguessin instal·lades, amb dret a intervenir – l'Ajuntament? en l'elecció i en el canvi de professors, a redactar el reglament que havia de regular-les, i a proposar les reformes d'organització que cregués oportunes; en resum, a intervenir directament en l'ensenyament a Barcelona.